

KERTINĖ
PARAŠTĖKodėl ašaros sūrios
kaip jūra

Šio rašinio antraštė yra poeto Leonardo Gutausko eilėraščio antraštė. Eilėraštis, kurį suradau rinkinyje *Portretas* (Vilnius, 1988) prasideda: „Ateis naktis kaip didelis ir juodas / Žvėris – girdėsi jos žingsnius“. Ir baigiasi: „Ištarsi: pro medžius jau jūra matos, / Tik mūsų žingsnių bangos negirdės...“

Taip, rugsėjo 28-os naktį Baltijos jūra buvo kurčia žmonių žingsniams, jų veiklai, lūkesčiams, jų miegui, jų gyvybei. Vėtroj isisiūbavusi Baltija griaudėjo savo galingomis bangomis, dvidešimties pėdų keteromis daužė į jos glėbį pakliuvusius laivus. Baltijos temperamentą pažįstantiems naršiesiems pakrančių gyventojams, tai lyg ir niekis, ...bet... atsitiko šurpi nelaimė. Kurčioji, galingoji jūra savo audra priminė ją mylinčiam žmogui: Esu dosni, erdvi, graži, tačiau jei neapsižiūrėsi, jei pakartojamai nepatikrinsi to, kas būtina, jei prarasi pusiausvyrą, atsidursi mirtiname pavojuje.

Taip ir atsitiko: žmonės neapsižiūrėjo. O jūra jų neperspėjo, nes ji niekad negirdi mūsų žingsnių. Ji yra kurčia mūsų technologijai, mūsų norams ir klaidoms. Kurčia, bet nekaltą.

* * *

Tą rytmetį pabudau labai anksti. Įjungiau prie ausies esantį radiją. Per žinias sužinojau apie „Estonijos“ nelaimę. Dieve, koks širdį veriantis aukų skaičius!

Atsikėlus, reikėjo ką nors su savim daryti. Prie kavos puodelio atsivertčiau neseniai iš bibliotekos pasiskolinatą mėgiamo amerikiečių poeto Mark Strand knygą *Dark Harbor* (Tamsus uostas). Tai apmąstymų poema, sudaryta iš 45, nerimuotais trieiliais parašytų eilėraščių. Kiekvienam puslapiui po vieną.

Atsivertęs skaičiau Dešimtą (X). Ir koks neįtikėtinas sutapimas! Eilėraštyje minima jūra! Poetas rašo apie šauksmą, pasiekiantį bundantį, apie balsus, šaukiančius iš kitur, iš rugpjūčio nakties pragarmės. Ir štai: iš laivo skęstančio Baltijoje („from the ship going down in the Baltic“), iš širdgėlos...

Ir sakyk tu man, kad geri poetai nėra pranašai. Ar bent savo pasąmone nujaučiantys artėjančias žmonijos negandas. Jie iš anksto jas apraudo savo sielos elegiškais stygomis. Mark Strand ragina save katastrofos šurpius skiemenis paversti muzika. Jis klausia: „How you turn pain / into its own memorial, how do you write it down.“ ...

Tai tiesa – meniškai aprašyti skausmą yra sunku.

* * *

Prisiminiau ir kitų anglosaksų poetų (skaitytu prieš daugelį metų) elegijas, susijusias su nelaimėmis jūrose. Kad ir John Milton'o nuostabiai sustyguotą raudą „Ly-

cidas“. Milton'as parašė ją savo mokslo draugo Edward King atminimui. Jaunas poetas King 1637 metais paskendo netoli Valijos (Wales) krantų. „Lycidas“ tebėra vienas iš žinomiausių anglų poezijos šedevrų. Kas domisi anglų literatūra, tikriausiai girdėjo apie 19-ojo amžiaus poetą, kataliką Gerard Manley Hopkins (1844-1889), rašiusi su nuogu neįprastu gaivalingumu. Tai jo didingoje poemoje „The Wreck of the Deutschland“, jau pirmame posme skaitydamas, tarsi pajunti milžinišką jūros bangavimą: viršūnės ir gelmės. Laivas „Deutschland“, drauge su tremiamomis pranciškonėmis vienuolėmis, nuskendo jūroje 1875 m. gruodžio 7 d.

Bet grįžkime prie Baltijos. Kaip sakiau, ji yra nekaltą. Neseniai, rugsėjo 4, lietuviai šventė Baltijos dieną. *Literatūroje ir mene* išspausdintoje Stasio Žvirgždo nuotraukoje ji atrodo „panaši į fantastinį gyvūną“. Bet jei žiūrėsime iš aukštų aukštybių, Baltija, kaip mus mokykloje mokė, yra panaši į suklupusią besimeldžiančią moterį. Ir jeigu dabar širdis verčia raudoti dėl to, kas įvyko, su šiuo klūpančios moters vaizdu mes, baltiečiai, prisimename ir visad prisiminsime nelaimingos „Estonijos“ aukas. Mūsų ašaros yra sūrios kaip jūra.

Pranas Visvydas

Vytautas Butkus (Tauragė)

Iš ciklo „Baltija“

Godos ir vizijos kopų panavaliuos

VYTAUTAS A. JONYNAS

Nors apie Tomą Sakalauską retokai buvo užsimenama išsivijios spaudoje, jo pavardė buvo vis dėlto vienam girdėta. Žinoma kaip vieno retų biografijos žanro puoselėtojų Lietuvoje. Kaip *Monologų* – monografijos apie anuomet didžiai liaupsinamą Panevėžio teatro direktorių – autorių. Kiek dažniau toji pavardė ėmė būti linksnuojama, kai Sakalauskas, užsibuvęs New York'e, pasišovė rašyti apybraižą apie užsienyje gyvenantį kultūrininką, dailininką Vytautą Kazimierą Jonyną. Pavadinta *Kelionės* vardu, toji monografija išvydo dienos šviesą 1991 metais, jau Lietuvai atgavus nepriklausomybę. Bet anuomet, „palaimintaisiais sastingio laikais“, Sakalausko užmojis rodėsi drąsų ir girtiną.

Abu šie veikalai atestavo jų autorių kaip visko kandusį plunksnos darbuotoją, plačių akiračių žmogų, kantrų, drovų neižlū aplausinėtoją ir informacijos kaupėją. Taip pat kaip dinamišką, apsiukrį ir reiklį asmenybę, sugebančią išlupti iš leidyklų savo kūriniiui deramą, orią išvaizdą.

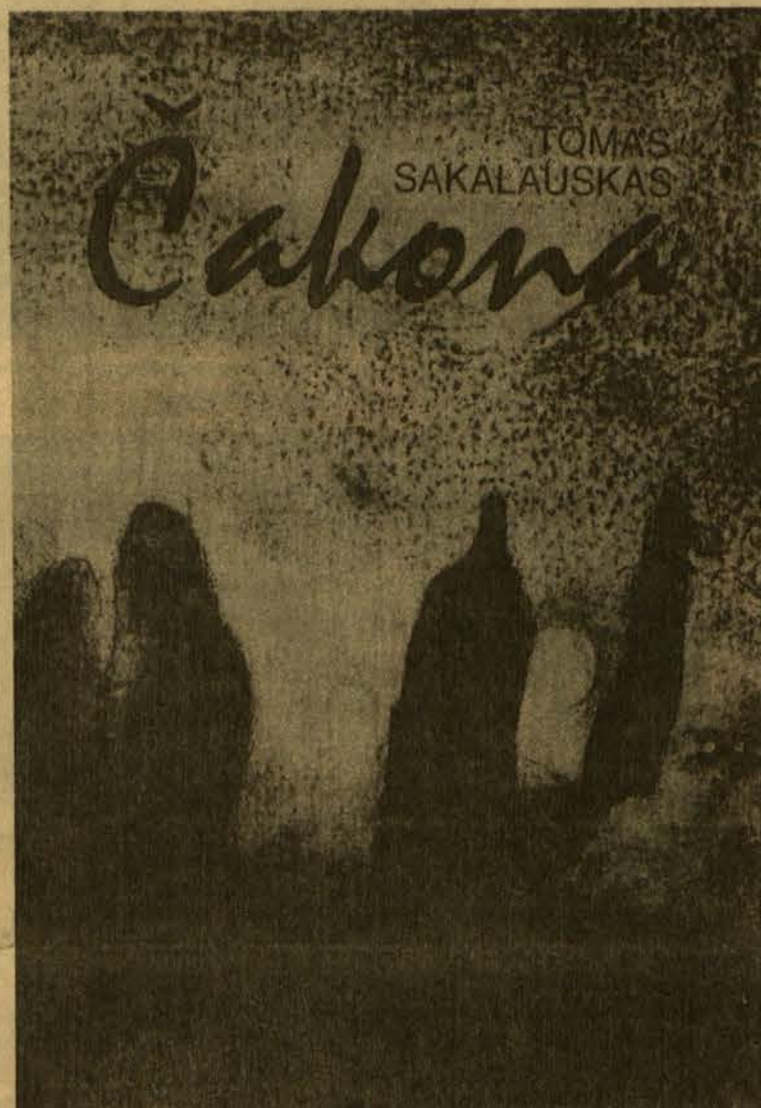
Neseniai pasirodžiusi naujoji Sakalausko knyga *Čakona* pakartojamai parodo, kiek autoriaus esama šiame bare ryžtingo ir sumanaus. Leidinys – dailaus formato, išpuoštas originaliais dailininkės Jūratės Stauskaitės grafikos darbais, aprūpintas žemėlapių gausa. Yra pažymima, kad šio leidinio remėjais buvę netgi du fondai: Lietuvos kultūros fondas ir Mažosios Lietuvos fondas. Savo turiniu ir sąranga tačiau *Čakona* išsiskiria iš ankstesnių Sakalausko kūrinių.

„Pavadinimas“, teigė G. E. Lessing, „turi būti kaip meniu [valgiaraštis]: kuo mažiau jis

pasako, tuo geriau“. *Čakona* visais atžvilgiais atitinka tą normą. *Tarptautinių žodžių žodyne* (1985) šis terminas aptariamas šitaip: *čakona* (isp. chacona) tai muzikinis žanras, polifoninių variacijų pjesė“. Atseit turime reikalo su prozos veikalu, surėstu pagal muzikinės pynės dėsnius, su privalomais motyvų pakartojimais, simetrijom, improvizacijom kadencijom bei kitokiais, moksliškai tariant, „išraitymais“. Partitūros pobūdį pabrėžia tarp kitko ir autoriaus sumanymas pavadinti knygos skyrius „variacijom“. Jos numeruojamos (nuo vieno iki trisdešimties) ir surikiuojamos tam tikra tvarka (pateikiamas brėžinėlis 13-ame puslapy).

Šiek tiek painiavos, tiesa, sukelia antroji knygos antraštė – „Smėlio kalnai ir XXX vizijų“. Vėl ne kažin kaip konkrečiai, nors šiuokart daromos aliuzijos jau nebe į garsų, bet į optinių pagavų pasaulį.

Trumputė gūgūšius pratarinė pasiškina, kad toji ekstazinė virsmo vieta, kur autorių ištiko vizijų, haliucinacijų ir kitokių transų būseną, tai viena Neringos kopų viršūnių. Atseit priešingai ankstyvesniems Sakalausko kūriniams (monografijom apie gyvus žmones), šiuokart knygos turinį sudarys, kas be ko, jo patirties dalykai, bet taip pat susiras ta istorinius dokumentuos, ke liautojų aprašymuos, laiškuos, giesmynuos bei dainynuos medžiaga – tai Kuršių marių kraštas. Istorinis pasakojimas, kaip jo veidą keitė priešai, smiltys apie laikai, yra pagrindiniu *Čakonos* personažu. Tų vaizdų atsklandos, skaitytų tekstų reminiscencijos ir apmąstymai, užvaldę autorių kopų „skaistijos“ nuošalybė, sudarys margaspalvį knygos

Jūratės Stauskaitės iliustracija Tomo Sakalausko „Čakona: užmario smėlio kalnai ir XXX vizijų“ (Vilnius, 1994)

audinį.

Žavėtis Lietuvos Sachara – jokia naujovė. Iš tiesų, pradendant bene Petro Babicko *Marių pasakom* ir *Gintaro krantu*, lietuvių grožinėj raštijoje, įskaitant ir vaikų literatūrą, yra nemažai kūrinių, apdainuojančių tos šilų juostos grožį. Nuosirdžia, nuostaba, kurią sukelia Nerijos „skaistija“, puikiai išsako Eugenijaus Matuzevičiaus posmelis:

*Čionai atkeliavęs, sustoji ap-svaigęs,
Platybė vandens ir baltieji kalnai,
Pirkelės žvejų ir valtelės ju-laigios,
Pasaulį tu naują staiga pažinai.*

O kur dar turistiniai leidiniai a la J. Mėšio *Kuršių Neringa* (1957) arba A. Medonio *Baltijos pajūriu* Gausiai iliustruotuose, nors ir nepalvotomis nuotraukomis, juose nestigo geografinės, istorinės, geodezinės, ornitologinės ir kitokios informacijos.

Kuo skiriasi *Čakona* nuo šių „vadovų po Neringą“? – Išorės atžvilgiu – iliustracijų skirtingumu. Jei tuose turistiniuose leidiniuose vyrauja gamtos ir kitokių nuotraukų, graviūrų, tapybos darbų reprodukcijų gausa, tai šiuo kartu jų vietą užima pusiau abstraktinio pobūdžio Jūratės Stauskaitės grafika, sugestijonuojanti nesiliaujančią smėlio, sniego, sąnašų kaitą ir

pajūrių bangų mūšą.

Aiškinamojo teksto ir kompozicijos atžvilgiu, kontrastas tarp turizmą skatinančių skaitinių ir *Čakonos* nepalyginti didesnis. Sakalausko esejistinis veikalas pernelyg platesnės apimties, išrankesnis skelbiamų įtarpų atranka, įvairesnis. Pateikiantis neretai skaitytojui daug nežinomų faktų faktelių, o kartais ir galvosūkių. Rasit geriausią autoriaus polinkį suteikti knygai modernistinį („Amjeerikos madoos rūbo“) apvalkalą, parodo veikalo pradžioje pateikiamos skaitytoji instrukcijos – „modus operandi“ – kaip pasidinti veikalo „išskaitomumą“. Petitu spausdinamojo išnašoj knygos parašėję rašoma:

„Atspindulio dėsningumas *Čakonos* modus procedendi. Tai raktas trims jos skaitymams. PIRMASIS – žodžių skaitymas. Jis sklaidžiasi taip: po pradžios arba šviesiosios temos, seka pabaigos, arba tamsioji Tema; po I variacijos – XXX variacija, po II – XXIX, po III-XXVIII ir tt. (Kad lengviau būtų susirasti perskaityto epizodo „atspindį“, kiekvienos variacijos gale pirmuos se skliaustuose nurodomas sekančios variacijos puslapis). Skaitant tokia seka, „praeitis“ ir „ateitis“ artėja viena prie kitos. Jų susitikimas įvyksta XV ir XVI variacijų sandūroje. Čia –

vidurys. Persikeitimo riba (vandens linija).

Ją perėjus, laukia ANTRASIS SKAITYMAS. Tai knygos sklaidymas *prisimenant*. Seka tokia: po XVI variacijos – XVII variacija, po XVII-XIV, po XVIII-XIII ir tt. (Antrieji skliaustai variacijos gale nurodo sekančio epizodo pradžią). Šį kartą jau nebūtina iš naujo ir ištiesai skaityti variacijas, o pakanka mintimis sugrįžti prie jau kartą perskaityto teksto *ji prisiminti*. „Ateitis“ tolsta nuo praeities, kol po XXX variacijos nušoka į I variaciją, o po pabaigos Temos pagaliau sugrįžta į pradžios Temą. Atsiduriame ten, iš kur išėjome.

Nuo tos vietos prasideda paskutinis skaitymas. TREČIAJI kartą per tekstą pereiname žvalgydamies ir klausydamies. Tai – prikelimas natų, kurios yra parašytos kiekvienos variacijos pradžioje. Skaitome tik *paryskintas* teksto vietas. Šis paskutinis skaitymas yra bene pats svarbiausias; muzika yra vizijų siela ir todėl taip svarbu kiekvienoje variacijoje išgirsti *Čakonos* skambesį. Tai paskutinis pasivaikščiojimas smilkstančiais Užmario smėlio kalnais. Skraidymas nuo viršūnės ant viršūnės. Smėlio laikrodžiai rodo laiką – iš praeities sugrįžtame į dabartį; Tema, I variacija, II variacija, III variacija... XXX variacija. Tema.

Jei kam toks *Čakonos* skaitymas pasirodys painus ir nereikalingas, gali ją skaityti taip, kaip skaitomos visos knygos – jo valia. Tasyk skaitytojas neišgyvens vizijų laiko sklaidos, kuri kitokia, nei kasdienybės chronologinė seka.

Visas šis instruktažas, prisipažinkim, skamba, „akademišku“, dogmatišku, „Semiotišku“ smegenų plovimu, bet Sakalauskas pagirtinas už tai, kad jis negrūda skaitytojiui savo egzegetikos per nevalią, o palieka jam teisę manytis, kaip tinkamam. Netgi pataria lesioti (trečiame skaityme) riebiu šriftu išspausdintus gabalėlius. Bereikalingai užsigaištumėm, bandydami išaiškinti, ar tas skyrių sustygvavimas, skirtingu šriftu naudojimas ką nors skaitytojiui duoda ar ne.

Ieškomų efektų paveikumas manding, nevienodas. (Bent tuo įsitikinom, pabandę naudotis autoriaus „raktais“. Kai ką rakina, kai ką ne.) Bene kur kas svarbiau žinoti faktą, kad *Čakona* reikalauja iš skaitytojo nemažai išsilavinimo, atidos ir ten, kur autoriaus užsibūnama tikiybinių, alegorinių ar mistinių miglynuose, nemažai atlaidumo ir kantrybės. Aptariant Sakalausko pasakojimo stilių, tektų ji pavadint ornamentuotu, puošybi-

Šiame numeryje:

Kai Baltija atsisuka prieš mus • Tomo Sakalausko „Čakona: užmario smėlio kalnai ir XXX vizijų“ • Lietuvių fronto bičiulių 1994 metų vasaros studijų savaitė Dainavoje • Leonardo Žitkevičiaus eilėraštis

Atviromis akimis žvelgėme į Lietuvą

Įspūdžiai • Faktai • Svarstymai • Idėjos

VACYS ROCIŪNAS

Trisdešimt aštuntą kartą Lietuvį Fronto bičiuliai rugpjūčio 21-28 dienomis vėl buvo susirinkę į savo metinę ir poilsio savaitę Dainavoje, Manchester, Michigan. Būdami nuosirdūs rėmėjai nuo pat šios stovyklavietės organizavimo bei planavimo dienų ir vėliau, o dabar lėšų telkimo darbuotojai ir aukotojai, LF bičiuliai šią idealią tokiems susibėgimams stovyklą pasirinko jau 28-ą kartą. Anksčiau tokias studijų dienas yra rengę Lietuviai pranciškonų vasarvietėje, Kennebunkport, Maine, Kanadoje — Wasaga vasarvietėje ir Union Pier, Michigan.

Paprastai stovyklose susirinkdavo gražūs būriai iš Šiaurės Amerikos. Taip, pavyzdžiui, 1980 metų (rugpjūčio 10-17 dienomis) savaitę pabaigoje didžiavosi net 150 dalyvių. Šių metų stovykla negalėjo džiaugtis panašia dalyvių skaitline. Kaip žinoma, be šios studijų savaitės šiame kontinente dar vyko gan gausi LFB stovykla Lietuvoje, prie Garliavos, ir Vokietijoje bendroji Europos studijų savaitė (jas iš pradžių organizuodavo frontininkai), kur dalyvavo šio sambūrio aktyvistai. Bet pečius slegiantys metai jau ne viena sulaiko nuo tokių išvykų. O gal ir dalis šios rezistencijos organizacijos narių, taip uoliai rėmusių visais būdais Lietuvos nepriklausomybės siekimą, dabar ją atgavus, neberanda reikalo „vargti“ tokiomis studijomis ir lengva širdimi pasitraukia į poilsį. Tokios mąstysenos slogutis, kaip žinome, kankina ir daugelio kitų organizacijų veiklą. Savaitės pabaigoje, neskaitant netoliese gyvenančių lietuvių, vykstančių pasiklausti paskaitų, registruotų dalyvių skaičius tesiekė 55.

Miela buvo matyti Lietuvos Fronto veteranus, kaip dr. Adolfą Damušį, dr. Kazį Ambrozaitį, dr. Petrą Kisielių, Juozą Kojelį, Vytautą Maželį, dr. Vytautą Majauską, Vytautą Volertą, Juozą Ardį, Algį Raulinaitį ir kitus. Čikagai, Clevelandui, Detroitui, New Yorkui, Floridai, Los Angeles, Deran, New Jersey, Santa Monica, California, Washingtonui, Torontui buvo atstovaujama šioje studijų savaitėje.

Stovyklos komendantas — Viktoras Naudžius; jam padėjo Juozas Ardys. Kapelionas — kun.

Lietuvių fronto bičiulių studijų savaitėje šią vasarą Dainavoje, Manchester, Michigan: Angelė Raulinaitienė, Juozas Kojelis, Reda Ardienė, Bronė Volertienė. Jono Urbono nuotrauka

LFB studijų savaitėje Dainavoje: dr. Kazys Ambrozaitis, dr. Zigmas Brinkis, Viktoras Naudžius. Jono Urbono nuotrauka

Petras Daugintis, S. J. Programos vadovas — Vytautas Volertas. Tris kartus per dieną stovyklautojai buvo skaniai ir sočiai maitinami. Kiekvieną rytą buvo aukojamos šv. Mišios. Pamokslų temos lietė šių dienų tikinčiųjų problemas. Kasdien būdavo bent dvi paskaitų sesijos su plačiomis diskusijomis.

Stovyklautojams užteko saulės ir šiltų dienų bei ramių ir vėsių naktų. Dainavos kalneliai sveikino vaikščiojančius. Spyglio ežerėlis kvietė į švarų savo vandenėlį. Studijinė programa buvo gan plati ir įvairi. Šio susibėgimo dalyvių dalis ir šiemet buvo ilgesniam

ar trumpesniam laikui nuvykę Lietuvon, parsivežę šviežių įspūdžių ir gausią įvairios patirties iš Tėvynės. Padėtį Lietuvoje ryškino pavyzdžiais, komentarais; džiaugėsi Dainų švente Kaune ir Vilniuje bei kitais iškilmingais momentais, bet ir į sausurą, nukamuotus laukus, sunkiai surandančias žolės gyvulių bandas. Buvo grįžta į tautos istorijos lapus ir mėginta pateikti klausytojams nefrizuotą Lietuvos politinės, ekonominės, religinės ir kultūrinės padėties bent apytikrą vaizdą. Ir net tiems,

kurie dažnai naudojosi plačiosios komunikacijos priemonėmis, visa čia pateikta informacija buvo naudinga, praplečiant Lietuvos panoramą.

Atminimais perpinta istorija

Vytautas Volertas, rašytojas, visuomenininkas, žurnalistas, trijų griežtųjų mokslų magistrų savininkas, klausytojus nukėlė į įvykius Lietuvoje prieš 60 metų. Naudodamasis *Lietuvių enciklopedijos* medžiaga ir gyvų liudininkų, dabar dar gyvenančių kalbėtojų apylinkėje, pasakojimais, ryškino liudną suvalkiečių

Dalis LFB studijų savaitės dalyvių šią vasarą Dainavoje per rytmetinį vėliavų pakėlimą. Kazio Ambrozaičio nuotrauka

LFB studijų savaitė Dainavoje pasibaigęs — prieš išvykstant namo. Kazio Ambrozaičio nuotrauka

sukilimo istoriją. Vyriausybė tada panaudojo prieš streikininkus karo stovį ir ypatingus apsaugos įstatymus. Buvo nubauta 870 asmenų, iš jų 18 mirties bausmė; penki buvo sušaudyti. (Šie skaičiai skelbiami LE). Bronė Petrauskaitė-Karaškienė, kurios brolis Alfonsas, 27 metų amžiaus buvo sušaudytas, pasakojo apie anuos metus ir skaudžiai paliestą Petrauskų šeimą. Ji gerai prisimena ir kitus sušaudytuosius. Apie sukilimo įvykius pasakojo ir Petras Didelis, tarnavęs Vilkaviškio apskrities policijoje, dabar jau 90 metų. Paskaitininkas taip pat klausytojams priminė, kad Vilka-

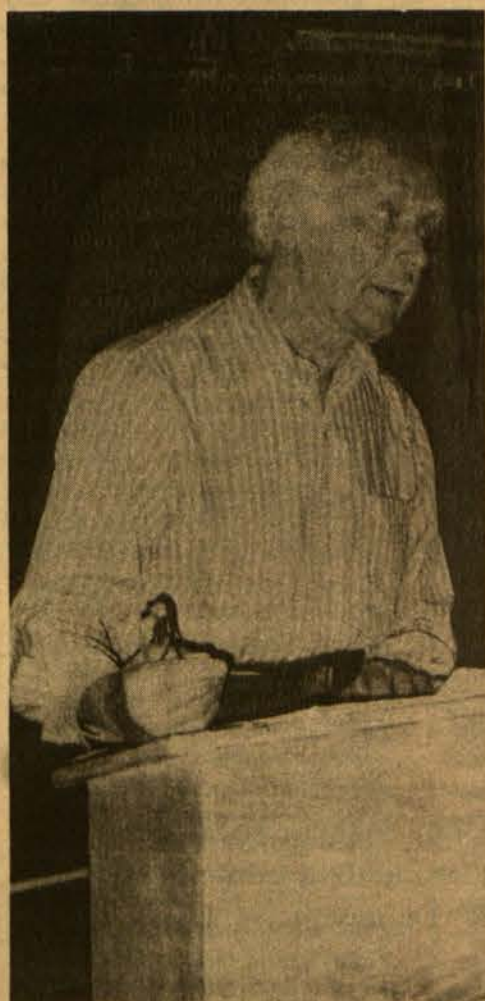
viškis prie neramumų buvo pradėjęs buvo sudeginta gal 30 klaukų su suvežtais jais, užpulta policija, platinami atsišaukimai, prokomunistiški, provokiški, kviečiami ūkininkai streikuoti ir t.t. Visa tai priminė, kad „krašto valdymas nėra lengva duona“. Streikuojančių tarpe buvo „ir tokių vyrų, kurių pagrindinė paskata buvo ne krašto politika, ne sunki ūkininkų būklė, bet nerami prigimtis“. „Keli vaizdai neparodo, kiek tos penkos mirtys meta šešėlį ant diktatūros pusėn linkusios valdžios ir valdančios partijos. Nors vienas įvykis iš viso laikotarpio nenusako, tačiau bruoželį palieka. Demokratinėje santvarkoje mirties spredimu, ypač jų įvykdymų, man atrodo, būtų išvengta. Tačiau kartu prisideda ir daug kitokių klausimų: ar būtų išvengta sukilimo; jam kilus, kiek laiko jis būtų trukęs; kokiomis priemonėmis demokratija šį sukilimą būtų malšinusi? Pranešimo klasytojai savo komentaruose prisiminė ir dabartinę naują savo žemes atgavusių ūkininkų sunkią savarankiško darbo pradžią.

LF idėjos perkeliama Lietuvon

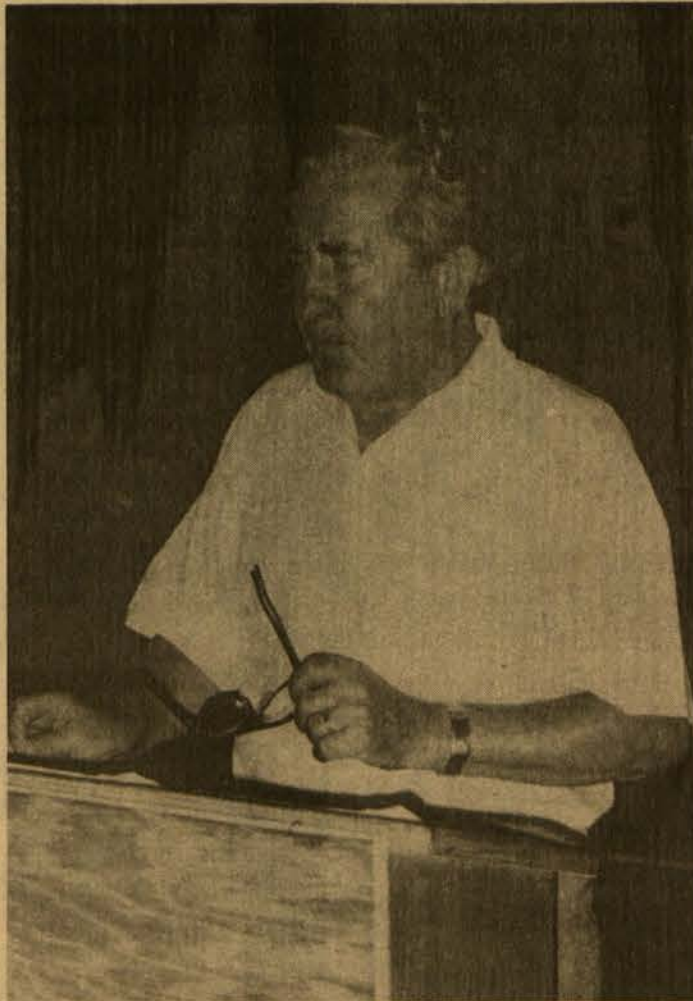
Juozas Kojelis, pedagogas, redaktorius, žurnalistas savo paskaitoje „LFB praeitį rįšant su ateitimi“ konstatavo, kad „lygiateisiu vienos tautos dalių — Lietuvoje ir išeivijoje bendravimas per pastaruosius šešerius metus dar nepasiekė deramos būklės. Tebevyksta ilgas ir nelengvas susipažinimo procesas“. Tai buvo teigiama ir šių metų į Laisvę fondo Lietuvos filialo suorganizuotose studijų dienose Mastačiuose, prie Garliavos. Reikia pažinti praeitį ir labai gerai suprasti dabartį. „Užtenka, kaip pavyzdį prisiminti, kokių rezultatų atnešė 50-ies metų pastangos ir būdai rasti

susipratimą tarp išeivijos krikščionių demokratų ir frontininkų. O juk turbūt 90% ar daugiau visi buvome ateitininkai“. Profesorius Juozas Brazaitis siūlė bandyti sutartinai dirbti kokiame nors konkrečiam tikslui. Ir tas kelias nepasiteisino.

Lietuvių Fronto „I pilnutinė demokratija“ svarstymai apie valstybės pagrindus Antano Maceinos pradėti formuluoti 1940-41 metais, kai jis pasitraukė į Vokietiją. Be Maceinos, čia politinės rezistencinės ideologijos kūrėjai buvo ir Brazaitis, Damušis, Ivinskis, Grinius, Girmius, Vaitiekūnas, Padalis ir kiti. Tai buvo žvilgsnis į ateities Lietuvą. Jau 1953 metais Maceina, rašydamas LF vadovybei Amerikoje, rašė: „Mūsų kraštas, atgavęs laisvę ir būdamas nuniokiotas ne tik ūkiu, bet ir dvasia, neturės tradicinio valstybės idealo... Todėl valstybinis idealas mums reikės kurti iš naujo... turėti aiškiai formuluoatą programą... Valstybės idealą skelbti, skleisti, aiškinti, už jį kovoti“. Tai buvo įpareigojimo žodžiai LF bičiuliams. Jiems negalima leisti užgesti ir nepriklausomybę atgavus. „Sąjūdis, kuris nenori išsikirstyti kovai pasibaigus, turi savo programą paskelbti, kad visuomenė žinotų jo siekimus ir jį išskirtų iš techninių ir pragmatinių grupių“. Ta programa paskelbta prieš 40 metų. Kad LF bičiulių skelbiama valstybės idealo mintis rado atgarsį, rodo, kad ir Los Angeles LF bičiulių suruoštų politinių studijų (1994 m. sausio 29-30 d.) išvados, į kurias gražiai atsiliepė Lietuvos žymūs žmonės: vyskupas Antanas Vaičiūnas, Advokatas J. Kairėvičius, žurnalistas Vidmantas Valiusaitis, politikas Česlovas Stankevičius, Lietuvos rašytojų sąjungos pirmininkas Vytautas Martinkus, iš tautininkų R. Smetona ir kiti. Populiaraus savaitės Dienovidžio redaktore (Nukelta į 3 psl.)

LFB studijų savaitės metu kalba: Juozas Kojelis (kairėje), Juozas Baužys (viduryje), Vytautas Volertas (dešinėje).

Jono Urbono nuotraukos

Atviromis akimis žvelgėme į Lietuvą

(Atkelta iš 2 psl.)

Aldona Žemaitytė Maceinos laišką pavadino „Laišku į ateitį“. Redaktorė teigė, kad šis savaitraštis yra LF bičiulių dvasinis idėjų tęsėjas.

Juozas Kojelis mano, kad iš susipažinimo fazės reikėtų pereiti į bendravimą. Jau Lietuvoje tarp paskirų individų iš Amerikos ir dešimties Lietuvos politinės dešinės elito vyko pokalbiai, nors kol kas provizoriniai, bet siekiant padėti Lietuvai, kad šalyje vyktų dvasinis ir ūkinis atkurtimas ir nepriklausomybės įtvirtinimas. Žodžiu, LF bičiuliai labai atsargiai kelia koją į Lietuvos politinį lauką.

Lietuva iš visai arti

Visa antradienio popietė buvo skirta pasidalinti išpūdziais asmenų, šią vasarą lankiusių Lietuvą. Čia savo išgyventa patirtimi dalinosi Viktoras Naudžius, dr. Zigmas Brinkis, Vacys Rociūnas ir Juozas Ardys. Viktoras Naudžius, kuris lankė Lietuvą kaip turistą trečią kartą, sakė, jam atrodė, kad krašte kai kurie reikalai taisosi: viešbučiai atpigę, restoranuose patarnavimas ir maisto pasirinkimas gerėja. Nors sausra kraštą kankino, bet gamta graži. Ir Nidoje ir Palangoje daug turistų. Išpūdingos Dainų šventės Kaune ir Vilniuje. Ūkinis gyvenimas dar netikras, netvirtas. Mafijos įtakos pasireiškimas ne tik girdimas, bet ir matomas. Blogas ženklas, kad Lietuva ne daug tegamina, o daug iš kitur perka. Ūkininkai negali parduoti savo produkcijos arba už ją turi ilgai laukti atsiskaitymo. Net daniškas pienas konkuruoja su lietuviškuoju. Įsikūrusios bendrovės sunkiai verčiasi. Daug bankrutuoja.

Dr. Zigmas Brinkis, kai kalbėjo stovyklautojams, jau du kartus šiemet buvo lankęsis Lietuvoje. Nepamiršamos kun. Gintaro Grušo šventinimo iškilmės Vilniaus Katedroje ir Šilalės gimnazijos abiturientų laidos (prieš 50 metų) iškilmės. Iš anuo metu baigusiuju 40 dar dalyvavo 12. Šių iškilmų metu buvo įteiktos Brinkių įsteigtos premijos. Sekdamas gyvenimą Lietuvoje, akybus stebėtojas Zigmas matė daug krautuvų, krautuvėlių, kioskų, daug ir įvairių prekių, bet litų trūkumas nesudarė pirkėjų eilių. Gerėjos, ypač moterų ir vaikų, gražių ir tvarkingų apsirengimų. Sekmadieniais bažnyčioje daug žmonių, bet jaunimo mažai. Vėlai dažnai atvedami bažnyčion močiutės ar senelių. Dažni kasdieninio gyvenimo reiškiniai: girtavimas, vagystės, gobšumas ir pavydas; šiuos teigimus pailius-travo konkrečiais jo lankymosi metu pavyzdžiais. Ryškios dvi žmonių klasės – turtingieji ir skurstantys. Vidurinės klasės

Lietuvių fronto bičiulių studijų savaitės metu Dainavoje – rašytojai Vytautas Volertas ir Jurgis Jankus.

Vytauto Maželio nuotrauka

LFB studijų savaitės programos dalyviai: Valdas Samonis, Marija Remienė.

Vytauto Maželio nuotraukos

kaip ir nėra. Zigmas, stovyklai besibaigiant, vėl išskrido į Lietuvą, vadinasi, trečią kartą šiais metais aplankyti savo 90 metų motinos.

Ona ir Vacys Rociūnai Lietuvoje svečiavosi daugiau kaip penkias savaites. Tai buvo trečioji jų išvyka į gimtąjį kraštą. Dalyvaudami ir Kaune, ir Vilniuje Pasaulio lietuvių dainų šventėje, liepos 6-10 dienomis džiaugėsi šių renginių gausumu, organizuotumu ir kartu su, kaip skelbiama, vien Vilniuje 57 tūkstančių entuziastinga minia, gražiais užsienio lietuvių chorų vienetais, tautinių šokių grupėmis. Kaip dalyvavusiam beveik visose Šiaurės Amerikos lietuvių dainų ir tautinių šokių šventėse, rašančiam ši

sukaktuvinė lietuviškos dainos, muzikos ir tautinio šokio šventė liks nepamirštama.

Būnant Vilniuje, dalyvaudami Ateitininkų kongreso Filharmonijos rūmuose atidaryme. Čia, Vilniuje taip pat mėginta išspręsti ir Lietuvos paso gavimo reikala. Po visu, kaip paprastai, valdinėse įstaigose biurokratinių taisyklių, viskas buvo išpildyta, visi vertimai padaryti, visos nuotraukos atiduotos, visi mokesčiai sumokėti, bet pasai dar kažkur užtruko pakelyje pas Lietuvos piliečius.

Naudodamiesi savo giminių nuoširdžiomis paslaugomis, galėjome išmėginti Nidoj, Juodkrantėj, Smiltynėj, Palangoj Baltijos jūros sūrų vandenėlį bei Dzūkijos

ir Žemaitijos ežerų ir upių švarias maudykles. Giminių turime visoje Lietuvoje: Žemaitijoje, Dzūkijoje, Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose, Panevėžyje ir kitur. Šį kartą visus aplankėme. Dalyvavome brolio kun. Broniaus Racevičiaus, OFM 50 metų aukštinės kunigystės šventėje Lenkimuose. Aplankėme Lietuvos šventoves, kaip Aušros Vartus, Šiluvą, Žemaičių Kalvariją, Pivašiūnų Kryžių kalną. Atidavėme pagarbą Medininkuose žuvusiems. Lazdijuose stebėjome neužmatomas lengvų mašinų ir sunkvežimių eiles prie muitinės sienos. Gražus Druskininkų kurortas.

[d]omu buvo nuvykti į stebėti Sibiro tremtinių susirinkimą Alytuje, kur išgirsta daug karčių žodžių Lietuvos vyriausybei ir seimui. Jų pažadai, kalbėjo jie, esą tik „miglų pūtimas“. Nelinksmesnį vaizdą sudarė ir darbininkų palapinės prie seimo rūmų, plakatai ir dalinami lapeliai praeiviams, kuriuose skundžiamasi dėl sunkios nedirbančių padėties ir kad niekas iš seimo narių neateina pasikalbėti, išgirsti ir suprasti jų sunkią dalį.

Kalbėtasi su Klaipėdos universiteto bibliotekos vedėja. Šiai naujai organizuojamai ir stipriai augančiai bibliotekai ir Rociūnų bibliotekos didžioji dalis jau persiuta. Likutis pasieks šį rudenį.

Dauguose vykstančioje vasaros šventėje girdėjome net šešių dainos vienetų chorų, penkis šokių kolektyvus, sportines žaidynes, kelias kaimo kapelas ir vakare linksma gegužinę.

Žodžiu, norėta ir, aciu Dievui, daug pamatyta, daug išgirsta gimtoje žemėje. Čia matėme ir žmonių, besidžiaugiančių atgauta

nepriklausomybe, ir radome nemažai, kuriems kiek šviesesnės ateities vizija dar gerokai pritemdyta. Dažnai nesuprantami Seimo ir valdžios įstatymai ir sprendimai, ypač liečiantys krašto saugumą ir gyventojų gyvenimo lygio kėlimą. Tai tik žiupsnelis nuotrupų iš viešnagės dienų karštą vasarą kaip niekad po gimtinės padange.

Juozas Ardys su džiaugsmu taip pat prisiminė Dainų šventę Kaune ir Vilniuje. Lankydamas Pažaislio šventovę ir vienuolyną, rado juos apverktinoje padėtyje. Baigia žūti didieji šios šventovės meno kūriniai, freskos, skulptūros, paveikslai. Jei nebus imtasi skubių priemonių, jie gali būti nebeatitaisomai sugadinti. Plačiau kalbėjo apie Ateitininkų kongresą, jo renginius, pranešimus. Įdomi buvo jo kelionė į ateitininkų Berčiūnų jaunimo stovyklą, kur iš ten esančių 29 pastatų, 9 jau gerokai aptvarkyti. Didelė bėda – vagystės, kurios trukdo šios stovyklos remonto progresą. Čia pradedama statyti ir stovyklos bažnyčia. Vizituodamas Rytų Lietuvos vietas, kalbėdamas su žmonėmis, Juozas aiškiai matęs okupacijos paliktus pėdsakus tiek dvasiniame, tiek ekonominiame gyvenime.

Šių pranešėjų apie Lietuvos ekonominę, dvasinę bei kultūrinę padėtį apžvalginius skicius papildė Jadvyga Damušienė sveikatos apsaugos detales, konkrečiais išgyvenimais savo vyro dr. Adolfo operacijos metu. Smegenų operaciją konsultavo ir ją sekė ir Damušiu šeimos draugai – daktarai Ambrozaitis, Brinkis, Kisielius, Majauskas. Jadvyga pasakojo apie Lietuvos ligonines, jų daktarus, medikamentus, vaistus, ligonių priežiūrą, švarą, maitinimą. Sveikatos apsauga Lietuvoje esanti gan apverktinoje padėtyje. Medicinos personalas, įskaitant ir gydytojus, yra vieni iš žemiausių atlyginimus gaunančių profesionalai. Mokytojai yra toje pat kategorijoje. Su savo pastabomis jungėsi ir Jūratė Pečiūrienė iš Ann Arbor.

LFB stovykla Lietuvoje

Trečioji LFB stovykla Lietuvoje surengta Mastačių žemės ūkio mokyklos patalpose, netoli partizano Juozo Lukšos-Daumanto žuvimo vietos, arti Garliavos. Rengėjas – „I Laisvę fondo“ filialas, talkinant JAV ir Vokietijos frontininkams. Filialas, kuriuo tikslas – laisvės Lietuvai siekimas – įkurtas 1989 metais. Dr. Kazys Ambrozaitis, vienas iš stovyklos organizatorių ir dalyvis, pasakojo apie naują LF bandymą atsikūrusioje Lietuvoje. Anot jo, dabartiniai įvykiai rodo, kad demokratija virsta politika, viešpatauja senoji nomenklatura. Nėra, kas prieš šias blygbes kovotų. Nėra kultūrinės autonomijos. Filialo veikla, pirmininkui Vidmantui Valiusaičiui pasitraukus Vokietijon, buvo pa-

Eugenijus Matuzevičius (1917-1994)

Arnoldo Baryso nuotrauka

Eugenijui Matuzevičiui

Rašei: „Laikykimės, laikykimės!“

Ir laikėmės, ir laikėmės

Nes rodės – vis kažko dar tikimės

Su viltimis vis trumpalaikėmis.

Ir laikėmės, ir laikėmės.

Tačiau, nors ir laikėsi, Eugenijau,

Grįžai į Vilnių, mielas broli,

Tarytum tardamas: „Suvienijau

Aš mirtimi save ir molį.“

(Krinčino molį, mielas broli!)

Leonardas Žitkevičius

ralizuota. Stovykloje buvo septyni pranešimai, liečiantys politinę jėgų polarizaciją; susirūpinta smunkančių ūkių; žvelgta į būsimus rinkimus, paliešti bendravimo su išeiviais klausimai. Apvalaus stalo diskusijoje svarstyta tema – „Lietuvių politinė kultūra“. Iš saviuoklinės veiklos LF rengiasi išeiti į viešumą.

Čia buvo surengta Liudo Dambrausko leidinių paroda. Aplankyta partizano Juozo Lukšos-Daumanto žuvimo vieta ir taip pat kitų partizanų kovos ir žuvimo vietos. Minint *I laisvę* žurnalo 50 metų sukaktį, įsteigta 1,000 dolerių premija. Ji bus skiriama ir vėliau. Šių metų premijos mecenatas dr. Albinas Šmulskytis. Ji paskirta Nijolei Gaškaitei. Tai viena iš septynių pasitraukusių iš Genocido tyrimo darbų įstaigos, LDDP

paskyrus jai vadovauti Vytautą Skuodį. Pasitraukusi iš valstybinės įstaigos, tyrimo darbą tęsia nevalstybiniame centre prie Politinių kalinių ir tremtinių sąjungos leidžiamo „Laisvės kovų archyvo“. Nijolė buvo stipriai įsitraukusi į rezistencinį darbą, aštuonerius metus iškentusi Sibiro tremtyje. Yra baigusi inžinerijos mokslus, paskelbusi 20 publikacijų, jų tarpe ir *Laisvės kovų analizę* ryškų to meto padėties apibendrinimą.

Savaitė buvo užbaigta koncertu su soliste Nijole Ambrazaityte ir poetu Kaziu Bradūnu. Buvo pažadėjęs dalyvauti ir Bernardas Brazdžionis, bet negalėjo atvykti dėl kitų įsipareigojimų. Mėta Valiūšaitytė išpūdingai deklamavo jo kūrybos perlų. Koncerte dalyvavo 160 žmonių.

(Nukelta į 4 psl.)

LFB studijų savaitėje Dainavoje: Juozas Kojelis, dr. Adolfas Damušis, dr. Kazys Ambrozaitis.

Vytauto Maželio nuotrauka

LFB studijų savaitės metu paskaitos klausosi: dr. Antanas Razma, Apolinaras Bagdonas, Ona Baužienė, dešinėje – dr. Adolfas Damušis, Pranas Baltakis, Jadvyga Damušienė.

Vytauto Maželio nuotrauka

Godos ir vizijos kopų panavaliuos

(Atkelta iš 1 psl.)

niu, daugiau linkusių į romantišnius įvaizdžius ir simboliką, nei į šmaikštavimą ironija bei humoro grybšniais. Nenuostabu, jei jis kartais primena knygiską Eduardo Mieželaičio lyriką.

Bet, tarp mūsų kalbant, ne tiek autoriaus skrydžiai į esoteriką bei giliamintiškumą glumina skaitytoją, kiek jo mistifikacijos, kai jis nelauktai įveda scenon istorines asmenybes, maža ką turėjusius bendro tiek su Nerija, tiek su Mažąja Lietuva.

Taip sakysim XX variacijoj skaitytoji pateikiami stilizuoti, „harmonizuoti“ žinomojo dievdirbio Liongino Šepkos laišku, ir tai skamba „kontrabanda“, svetimkūniui. Kažkaip nesinori tikėti tų laiškų autentiškumu, juo labiau, kad Zitos Žemaitės knyga *Lionginas Šepka* (1984) tos drožėjo išvykos nemini. Iš viso, autorė pavaizduoja jį kaip namisėdą, kruviną aukštaitį. Nuostabaus talento, šiltą, jausmingą, naivų, ne kažin kaip išprususį žmogų. Kam prireikė Sakalauskui parodyti jį krašto — tyrininko aprangą, svačiotojantį drožt antkapius Neringoj visokiems „liuteriams“, skaitytoji visiškai neaišku. Leistina spėlioti, kad pilnas pakilimo sparnuoto autorius, išcitavęs Rezą, Daukantą ir kitus, nesąmoningai įrikiavo į pirmųjų gretas žmones, kuriuos galima būtų vadinti lietuvių pasaulėvokos reiškejais. Taip rado kertele jo knygoj Lionginas Šepka, Vytautas Mačernis, Viktoras Petravičius. Licentia poetica.

Taip atsiranda galvosūkiai, legendinės būtybės — Bronislavas, dvylikos tomų „Lietuvių kalbos žodyno“ autorius, atklydęs mokytojų Karvaičiuosna, arba Kristijonas (kurį skaitytoji lengva sumaišyti su Donelaičiu), kurį Liudvikas Reza vedžioja po Neries gubrius per lietuvių audrą. Žinoma, tokia „extravaganza“, istorinių faktų ir fikcinės tikrovės maišalėnė, gali būti palaikyta duokle postmodernizmui. Bet kai autorius prasimano poetą Vytauto Mačernio žūties sceną perkelti kažkokio Grobšto Rago ir Kaspalėjos kopos pašalėn, skaitytoji tas Sakalausko „madingumas“ skamba nerimtai.

Šia proga tenka konstatuoti vieną, kurioziską dalyką. Nors pats įpainiojimas pasakojiman Bronislavų, Vladislavų ir Kristijonų atrodė neįtikimai, šie tekstai anaipol nėra parašyti blankiai, sausai ir nuobodžiai. Aplamai au-

toriaus aiškiai stengiamasi būti objektyviu. Leidinio pabaigoj yra netgi bibliografija — „Smėlio kalnų šaltiniai“. Nelaimė toji, kad toje rodyklėj suminimos vien pavardės; retai kada išvardinami knygų pavadinimai. Kai kada nuoroda būna dar miglotesnė: „pagal Viktorą Petravičių“, pagal Jorge Iuis Borge“, „pagal Liongino Šepkos laiškus“. Iš tokių „pagal“ variacijų rasit paveikiausiai skamba XIX, su-styguota pagal Simono Daukanto ir Petro Klimo tekstus. Mėgiama Sakalausko konvencija yra savo vizijos tekstą paremti dviejų asmenų dialogu, susitikimu ir išsipasakojimu. Taip Reza išsikalba su Kristijonu, vaikštinėdamas po Neringos gubrius. Taip Vydūnas (kažkodėl vadinamas Wilhelmu, ne Viliu) įsipašo į svečius pas Johanną Sembrickį. Skaitytojas tuos sąlygiškumus, žinoma, suvokia, ir autoriui atleidžia. Nors šiaip tikriausiai jam artimesni ne tie mokslaviryū debatai, bet tekstai, kuriuose aprašomos Neringą ištikusios nelaimės. Stambi dalis tų dramatiškų įvykių, kaip pavyzdžiui, kryžiuočių mafijos terionės ar ekologinės katastrofos, daugeliui žinomos, bet tenka pripažinti, kad Sakalausko atranka pažymėtina išmani. Labai vaizdžiai atkuriamas, pavyzdžiui, krašto nusiaubimo reginys, pagal kažkokių Korobkovo ir Anatolijaus Kim'o apsakymus, Septynerių metų karą laikotarpyje.

Staigmena skaitytoji yra sužinoti, kad per Neriją yra keliavęs Didžiosios prancūzų enciklopedikos tvėrėjas Denis Diderot. Ypač įdomu šiuo poilsio metu, nes jo nepažymėtos, nei antkapio kaurbūreliais, nei kryžiais.

„Trečią žygio dieną priėjome kaimelį Nidden. Puolė kareiviai lyg į mūšio lauką. Bet nieko nepešė. Visur viskas išsluota. Karčiamos šeimininkui pasakiau, kaip gali čia gyventi žmonės, nebent tik už bausmę ir neilgai. Jis man atsakė: „Gyvena čia ir nesiskundžia. Skundžiasi tik tie, kurie iš kitų žemių atsikelia“ ir patylėjęs pridūrė: „Smėlis jiems kersija. Prieš

Vytauto Butkaus nuotrauka iš ciklo „Baltija“

pussimty metų čia žaliavo miškas. Aš tada buvau vaikas, bet gerai prisimenu. Tačiau užgriuvo nelaimė — prasidėjo Septynerių metų karas. Užėjo rusų kariuomenė. Ėmė kirsti medžius, nes reikėjo statyti burlaivius. Kinto, guldė tik bėda, kad apie savo naudą galvojo, o ne apie tuos, kurie čia turės gyventi. Ir prisišaukė smėlį. Pakilo smėlis, vėjai jį nešė, pustė — ir ta žemė pavirto dykra. Rusai manė: iškirsim — išplauksim ir nebegrišim, žinokitės; bet sugrižot; va, ką radot. Savo paliktus darbus radot! Kersija jums medžiai! Neturit net kur savo mirusių laidoti!“ ... Štai ką aš išgirdau iš karčianinko“.

Yra, pasirodo, ir kita įžymybė, važiavusi, dulkėtai Neries keliais. Kalbininkas ir filosofas Wilhelm von Humboldt yra buvęs Nidoj ir gerėjęs ja savo laisvuose žmonai:

„Paskutinės mano kelionės dienos buvo iš tikrųjų malonios — Kuršių Nerija yra tokia savita, kad ją būtina pamatyti, kaip Italiją arba Ispaniją, idant sielai

nestigtų nuostabaus grožio vaizdų“.

Priešingybė jam yra tūlas rusas keliautojas Rozentalis, regimai mažai susirūpinęs savo sielos rūpyba bei mityba. Tačiau jo išpuščiai neišlaužti iš piršto: „Marių pusėje išsidėstusių septynių varginių kaimelių gyventojai verčiasi vien žvejyba. Liūdnos vietovės kaip čia gal niekur pasaulyje nėra. Vien tik smėlis ir vanduo; nei medžio, nei šėšelio, nei šaltinio gaiviam vandens gurksneliui pasisemti, nei žalios pievelės, pertraukiančios vientisą smėlio baltumą, čia neužtiksi. Man nesuprantama, kaip čia žmonės gali gyventi. Jau vien jų išvaizda sako, kad nieko bendro, išskyrus pavilais, su kitais žmonėmis jie neturi. Nedraugiškumas veido bruožuose, nešvara, nesuprantama kaukianti kalba — visa tai liudija stovint juos ant žemiausios žmonijos pakopos“ (p.140).

Įdomia detaile jo pasakojime yra kalba apie gintarą: „Krantai čia

nubarstyti begale mažų, margų, apvalių akmenėlių, labai gražiai atrodančių ant balto smėlio, mat jie visi arba šviesiai raudoni, arba ryškiai mėlyni. Radau gana didelius gintaro gabalus, kurie galėjo būti net keletos dukatų vertės. Aš juos nedelsdamas įmečiau atgal į jūrą, nes žinojau, jog už gintaro rinkimą (tai esanti karaliaus suteikiama privilegija) griežtai baudžiama, ir bijojau, kad kas nors kitas iš nežinojimo ar godumo juos savo paties nelaimėi nepasiimtu.“

Labai stambi knygos puslapių dalis ir ištisa XVI variacija yra skiriamos smėlio stichijos ir kovos su ja aprašymams. Tai dienoraštiniai įrašai, atsiminimai apie lietuviškąją Atlantidą. Bene išpuodingiausioji knygos dalis. Dideliai įsidaboja moterų heroika kovoj su gamta.

Kaip buvo galima tikėtis, autorius neišvengia nepaminėjęs, kad daug metų Nidoj viešėdavęs Nobelio premijos laureatas Thomas Mann, kuriam iš paskos suplūdo galybė vokiečių turistų. Reikš-

mingiau yra tai, kad Sakalauskas neužmiršo paminėti, jog Neries svečiuotasi ir kito įžymaus vokiečio — dailininko, ekspresionisto Hermann Max Pechstein ir kad aplamai ten susiburdavo vasarą daug vokiečių peizažistų.

Apie Kuršių Neringos nusiaubimą antrosios rusų okupacijos laikais užsimenama knygoje labai mažai. Yra tik vieno senbūvio — Justino Mikučio — liudijimas, ir jis skamba visai nūdieniškai: „Justinas į Juodkrantę atėjo per patį vidurdiene. Susitikęs pirmąjį žmogų“, jis paklausė: — Gal galėtume pasakyti, kur gyvena kas iš senųjų Užmario žvejų? Ar likęs bent vienas? — Negaliu pasakyti. Negirdėjau. Po karo esu čia atsikėlęs, aš — naujas žmogus.

Visi buvo svetimi — nematyti žmonės.

Justinas bažnytkaimyje sutiko ilgą procesiją. Vyrai ir moterys, mūvintys trumpomis kelnėmis, užsidėję plačiabryles spalvingas skrybėles, įdėję saulę, vedini vaikais ir nešini nešuliais, kažką kramsnodami ir garsiai šnekėdamiesi, traukė į pietinį galą — Naujųjų Karvaičių linkui. „Kas tai galėtų būti?“ klausė savęs parėjusis, ir įsiliejo į ilgą kaip Juodkrantės gatvės eiseną.

Procesija, kai iki koplyčios dar buvo likęs kelio gabalas, pasuko į levos kalną. Koptamas su minia aukštyn, Justinas prisiminė, kad čia tarp išlakių pušų, veisėsi galybė paukščių. Dabarties jis negirdėjo jų balsų. Dar kiek paėjęs, jis suprato, kodėl skrajūnai apleidė savo buveinę: kelias į kalną, taip pat visa aukštuma, buvo nustatytas medinėmis statulomis. Raganos, Velniai, Pilvapėnys. Šungalviai, Pilvagaliai... Rodėsi, kad jų daugiau, negu medžių. Tos kaliausės ir išgąsdino paukščius. Tačiau ne dėl to nuliūdo Justinas; moterys ir vyrai, eidami nuo vienos pamėklės prie kitos, džiaugėsi, tarytum ką nepaprasto atradę, rodė vaikams, sodino juos ant Kartuvių šunų nugarų, fotografavo. Jie didžiavosi, kad turi savo Valpurgijų kalną. Tai vis — naujieji žmonės, nes tarp jų nebuvo nė vieno kopininko. Jie sklido kaip iš gausybės rago. Ėjo, ėjo į Ranagų kalną — ir nebuvo galo.

... Justinas išsigando. Jis, tarytum neišgąsdintas vietos, ėmė blaškytis, mosuoti rankomis; atsistos jėgės priešpriešais užkirtu kelią ir šaukė:

— Žmonės, kur einate? Ką jūs garbinatė? Sustokite. Atsitokėkite. Jūs praradote Dievą. Nužudėte Jį. — Dar norėjo kaž-

ką pasakyti, išskėtęs rankas, tačiau minios juokas, patyčios ir pasipiktinimas užgožė jo žodžius. „Beprotris! ...Pamišėlis! ... sklido šūksniai. — Kas jį įleido“, piktinosi minia. „Išvarykit!... Tegul pasitraukia nuo kalno“, kad negąsdintų vaikų“.

Justino nelaimių istorija tuo nesibaigia. Jis regi tarybinių architektų klaidius „šedevrus“, sužino, kad „kaime negyvena senieji žvejai: tiesa, vieną kursininką rado, bet jis buvo visiškai girtas — neįmanoma su juo susikalbėti“. Justinas nakvoja miške, mato naktį keistą regėjimą — Kristaus antrąjį pasireiškimą. Paskui, eidamas pamariu, pabando pabradyti ir jo kojos nueina pūslėn nuo vandens taršos.

Žodžiu, turim prieš akis vėl gamtos ir visuomenės nualinimo reginį. Girdim gamtos saugininko raudą.

Sielvartavimas dėl Neries ateities dar kartą pakartojamas atsklandinėj Temoj, kada ketvertas specialistų technokratų balsų diskutuoja, kas darytina, kad būtų galima stabilizuoti slenkančias Neries kopas.

Kaip prisimenam, Sakalauskas yra pataręs skaitytoji atkreipt dėmesį per trečiąjį skaitymą į riebiu šriftu išspausdintą tekstą. Knygos pabaigoj jis eleginio, nesakant egzektivinio, pobūdžio: „Kopų prapulties niekas nevalios atitolinti. Tačiau daug skaudesnė — kopininkų praptis. Į žemę, kur jie atėjo prieš penkis tūkstantmečius, krito smūgiai, smigo septyni kalavijai. Spaudžiami, tremiami, didžiojo pasaulio, jie kentėjo, gūžėsi, traukėsi į save. Mažėjo jų skaičius, kol suėjo į vieną žmogų. Pavirto į archainį gyvulį — į Briedžio trimitavimą.“

Kaip matyti iš prisakymų skaitytoji, Sakalauskui regimai labai rūpėjo, kad tasai išgirstų tąją gedulingą tonaciją. Ar jam tai pavyko, teatsako kiekvienas už save. Viena aišku, Čakona yra originali knyga, ambicingo profesionalaus rašytojo kūrinys. Gal kiek primenantis James Mitchener veikalus, bet čia verta paminėti, kad populiariusis amerikiečių rašytojas darbuojasi, padedamas ištiso štabo žmonių, tuo tarpu kai Čakona yra vieno žmogaus skaitinių bei minčių suvestinė.

Tomas Sakalauskas. ČAKONA: UŽMARIO SMĖLIO KALNAI IR XXX VIZIJŲ. Ilustravo Jūratė Stauskaitė. Vilnius: Alna litere, 1994. 341 puslapis.

Atviromis akimis žvelgėme į Lietuvą

(Atkelta iš 3 psl.)

Kazio Ambrozaičio pranešimą papildė Juozas Baužys — *Į laisvę* redaktorius ir Ateitininkų federacijos generalinis sekretorius. Pagal jį, Santara, atvirkščiai frontininkams veržiasi į viešumą, ne tik spaudoje, bet ir radijo ir televizijos laidomis. Lietuvių Fronto politika rišama su morale. Po dr. Vytauto Bieliausko paskaitos apie užsienio lietuvių kultūrą, kalbėjęs prof. Bronius Kuzmickas palietė Lietuvą nuo 1993 iki šių metų vasaros. Džiaugėsi kariuomenės išvedimu, bet kiti faktai ir įvykiai nesukelia daug vilčių; LDDP vienvaldybė stumia į ūkinį ir kultūrinį pesimizmą, negerinami ryšiai su užsienio lietuviams. Opozicija gi neturinti valstybės kūrimo vizijos. Visuomenės didžiama laukianti permainingi, auganti apatija.

Idomioms diskusijoms vadavo Vilija Aleknaite ir dr. Feliksas Palubinskas (krikščionis demokratas). Vilija prisiminė LFB stovyklą Dainavoje, o Feliksas

stipriai akcentavo būtinybę, kad pagaliau užsienio lietuvių būtų traktuojami, kaip vienos tautos sūnūs ir dukros. XXI amžiaus redaktorius Raškinis teigė, kad Kovo 11-oji parodė, jog gyventojų masė yra krikščioniškosios kultūros atstovai. Dr. Virgis Valentavičius (krikščionis demokratas) vaizdavo krašto nuotaikas pagal birželio apklausos duomenis: LDDP — 17%, Krikščionys demokratai — 11%, Centro sąjunga — 4.9%. Krikščionys demokratai orientuojasi į kaimą, sakosi turi 9,000 narių. Dr. Egidijus Vareikis, (krikščionis demokratas) kalbėjo apie krikščionių demokratų politiką Europoje.

Apvaliojo stalo diskusijose apie ateities seimą dalyvavo ir profesorius Vytautas Landsbergis. Šeštadienis buvo skirtas rezistencijai prisiminti. Apie *Į laisvę* žurnalą kalbėjo dr. Kazys Ambrozaits, Vladas Telksnys, J. Grašys, Juozas Baužys. Dr. Saulius Girnius — apie a. a. dr. Vytautą Vardį. Mezgant ryšius su krikščionimis demokratais,

kalbėtasi su Katiliumi, J. Giedraičiu, vyskupu Paulium Baltakiu, prelatu Balučiu, Šalteniu ir kitais. Tai buvo bičiuliški pokalbiai, liečią šių dviejų sąjūdžių bendrus tikslus, eventualiai suderintą veiklą. Tai preliminarinės užuominos.

Ateities Lietuvos vizija

Studijų savaitės Dainavoje kapeliono referatas „Lietuvos ateities vizija — į pilnutinę demokratiją su solidaristine santvarka“ buvo perskaitytas Vytauto Volerto. Kun. Petras Dalgintis, SJ, mano, kad demokratija būtų pilnutinė, jei jos šūkis — laisvė, lygybė, brolybė būtų vykdomas visų ir taikomas visiems. Ypač, kad brolybė būtų vykdoma dvasiniu ir praktiniu solidarumu — vienas už visus ir visi už vieną. Valstybės tikslas — žmogus, bendroji asmenų gerovė. Todėl reikia kurti ekonomiškai socialinę solidaristinę santvarką, pagrįstą socialiniu teisingumu principu ir socialine meile.

Būtina palaikyti sveiką, gerą laisvos rinkos ekonomiką. Ateities Lietuvoje turėtų gyvuoti tikra pilnutinė politinė demokra-

tija, kurioje kiekvienas pilietis galėtų dalyvauti. Partijos turėtų būti tikrai dvi — konservatorių ir liberalų. Kitos mažos partijėlės rinkimuose turėtų glaustis prie pagrindinių partijų. Partijos, jų politika, kaip ir pačios valdžios politika privalėtų būti nepa-

saulėžiūrinės.

Po ilgojo referato išsivystė plačios diskusijos. Dr. Adolfas Damušis siūlė LF tarybai susisiekti su krikščionimis demokratais Amerikoje ir Lietuvoje ir su gerai apmąstytais pasiūlymais pradėti rimtus pokalbius. Solida-

ri politika vykdytina pagal savo įsitikinimus. Juozas Kojelis teigė, kad solidarios dvasios ugdymas jau vyksta, bręsta solidarumo koalicija — Tėvynės sąjungos ir krikščionių demokratų. Skleidžiamos klaidingos informacijos trukdo koalicijos slinkčiai vysty-

tis teigiama kryptimi. A. Raulinaičio nuomone, negalime stovėti atokiai nuo politinės veiklos, bet kalbėti apie koaliciją dar per anksti. Pasireiškęs bendradarbiavimas yra geras ženklas. Krikščionių demokratų partija auga ir stiprėja. LF nereikėtų virsti partija. Abi grupotės remtinos finansškai, patarimais, atliekant bendrus svarbius Lietuvai darbus. Juozas Baužys siūlė, kad su prelegento referato minimomis būtų supažindinti ir Čikagos krikščionys demokratai.

Dr. Kazys Ambrozaits sakėsi kalbėjęs su tautininkų atstovu dr. Leonu Kriaučeliūnu, Bartkumi, Jonu Jurkūnu. Piliečių chartijos programa patrauklesnė negu Landsbergio. Kojelis galvojęs, kad tai nebūtina turi būti idejiškas reiškinys. Chartija jungia daug šviesuomenės. Be koalicijos prieš LDDP negalima laimėti. Vienybė įvairybėje. A. Stepaitis: Lietuvoje nematyti tinkamų vadų. Prof. Antanas Musteikis atvirkščiai: neblogi būtų vadovai — Valdas Adamkus, dr. Vytautas Dambrava, Romualdas Ozolas, Egidijus Biškauskas.

(Tėsinys ateinantį šeštadienį)

LFB studijų savaitės metu šią vasarą Dainavoje: (iš kairės) Vytautas Krikščionas, Juozas Kojelis, Vacys Rociūnas, dr. Adolfas Damušis, dr. Valdas Samonis, dr. Kazys Ambro-

zaits, dr. Čepulis, Viktoras Naudžius.

Vytauto Maželio nuotrauka